

УДК: 005.934

Л.Л. Ісмаїлова

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ТА РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

У даній статті визначена сутність економічної безпеки підприємства та викладені методичні підходи до визначення її рівня.

The essence of enterprise economical safety and methodological approaches to its level determination are presented in the article.

Ключові слова: безпека, економічна безпека, безпека підприємства, індикатори економічної безпеки.

Підприємства України нині працюють у складному економічному середовищі, а це вимагає від керівництва прийняття правильних управлінських рішень щодо забезпечення такої безпеки.

Слід зазначити, що зарубіжні та українські вчені досить активно займаються дослідженням даної проблеми. Так, на думку І.М. Камлика, економічна безпека підприємства — це такий стан розвитку суб'єкта господарювання, що характеризується стабільністю економічного й фінансового розвитку, ефективністю нейтралізації негативних факторів і протидії їхнього впливу на всіх стадіях його діяльності [11]. Д.Ковальов і Т. Сухорукова вважають, що економічна безпека підприємства — це захищеність його діяльності від негативного зовнішнього впливу, а також здатність вчасно усунути різноманітні погрози чи пристосуватися до існуючих умов, що не відбиваються негативно на його діяльності [13]. О. Раздіна дане поняття трактує як комплекс заходів,

що сприяють підвищенню фінансової стійкості господарських суб'єктів за умов ринкової економіки, що захищають їхні комерційні інтереси від впливу негативних ринкових процесів [15]; Н.Капустін — як сукупність факторів, що забезпечують незалежність, стійкість, здатність до прогресу в умовах дестабілізуючих факторів [12]; М. Бендиков — як захищеність науково-технічного, технологічного, виробничого й кадрового потенціалу підприємства від прямих (активних) або непрямих (пасивних) погроз [3]. К.В. Болгова, Л.І. Шилова розглядають [6] організаційно-економічний механізм забезпечення економічної безпеки підприємства. Разом з тим, певні аспекти даної проблеми потребують додаткового вивчення та доопрацювання, зокрема питання сутності та необхідності індикаторів економічної безпеки.

Метою даної статті є уточнення сутності та узагальнення методичних підходів до визначення рівня економічної безпеки підприємств.

Узагальнення думок вчених щодо визначення поняття безпеки дозволяє констатувати, що безпека — це стан захищеності особистості, суспільства, держави від зовнішніх і внутрішніх небезпек і загроз, що базується на діяльності людей, суспільства, держави, світового співтовариства народів з виявлення (вивчення), попередження, ослаблення, усунення (ліквідації) і відвернення небезпек і загроз, здатних знищити їх, позбавити фундаментальних матеріальних і духовних цінностей, завдати неприйнятної шкоди, закрити шлях для виживання й розвитку.

Безпека підприємства — це стан захищеності його життєво важливих і законних інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз у різних протиправних формах, що забезпечує його стабільний розвиток відповідно до статутних цілей [1].

Економічна безпека — це стан економіки, що слугує захистом економічних інтересів країни, за якого цілком можливим є стійке економічне зростання, ефективне задоволення економічних потреб, а також контроль з боку держави за переміщенням і використанням національних ресурсів.

Забезпечення економічної безпеки підприємства передбачає врегулювання наступних основних моментів: безпеки інформації і прийняття рішень; безпеки менеджменту й кадрів; юридичної безпеки; фінансової безпеки; безпеки культури; безпеки від проведення шпигунства; безпеки виробництва [8; 1].

Об'єктами економічної безпеки є: власна економічна система країни; окремі сфери діяльності: військова, соціальна, політична, правова, інформаційна і т.ін.; суспільство — з його інститутами, організаціями, фірмами, підприємствами, а також особистість (індивід) [7].

Суб'єктами забезпечення економічної безпеки є: держава й суспільство з усіма його інститутами (державні та місцеві органи виконавчої і законодавчої влади; міністерства, відомства, комерційні й некомерційні організації, громадські організації, окремі громадяни і т.д.)

Рівень економічної безпеки підприємства залежить від його можливостей щодо запобігання можливим загрозам і ліквідації негативних наслідків визначених негативних складових зовнішнього та внутрішнього середовища. Мета економічної безпеки будь-якого підприємства в сучасних умовах полягає в стабілізації діяльності та забезпеченні гарантій стійкого розвитку майбутнього в наступних напрямках:

- зростання ефективності господарювання, фінансової незалежності підприємства;
- досягнення високої ефективності менеджменту, поліпшенні організаційної структури управління підприємством;

- забезпечення високого рівня кваліфікації персоналу та його інтелектуального потенціалу;
- досягнення високої конкурентоздатності суб'єкта господарювання;
- мінімізація руйнівного впливу результатів виробничо-господарської діяльності на стан навколишнього середовища;
- формування правової захищеності всіх аспектів діяльності підприємства.

Стан безпеки підприємства можна визначити за допомогою відповідних критеріїв та індикаторів – показників рівня економічної безпеки, що дають змогу виявити слабкі місця в діяльності суб'єктів, визначити основні напрями й найбільш дієві способи підвищення ефективності їх роботи. Вони сигналізують про зону безпеки, а також про розвиток небезпеки внаслідок впливу загрози [10, С.12–13].

Існує методика оцінювання рівня економічної безпеки на основі семи складових; ресурсно-функціональний підхід, що припускає визначення сукупного критерію економічної безпеки підприємства на основі думок кваліфікованих експертів із застосуванням приватних функціональних критеріїв економічної безпеки підприємства на основі оцінки шкоди, завданої економічній безпеці підприємства та ефективності заходів щодо її запобігання. Формула розрахунку сукупного критерію економічної безпеки підприємства (СКЕБ):

$$СКЕБ = \sum_{i=1}^N K_i d_i, \quad (1.1)$$

де K_i – значення приватних функціональних критеріїв економічної безпеки підприємства; d_i – питома вага значущості функціональних складових економічної безпеки підприємства: $\sum d_i = 1$.

Питома вага приватних функціональних критеріїв економічної безпеки підприємства в сукупному критерії економічної безпеки підприємства розраховується на основі оцінки сукупних втрат функціональних складових його економічної безпеки.

В.Л. Ортинський пропонує методику визначення інтегрального рівня економічної безпеки підприємств сфери матеріального виробництва на підставі вже існуючих показників фінансово-господарської діяльності. Автор розглядає рівень економічної безпеки підприємства як функцію багатьох змінних – показників діяльності підприємства. Рівень економічної безпеки визначається [10] за формулою:

$$Y_{ЕБП} = F(X_i) = a_1 f(x_1) + a_2 f(x_2) + \dots + a_n f(x_n), \quad (1.2)$$

де $f(x_1), f(x_2), \dots, f(x_n)$ – функції залежності рівня економічної безпеки підприємства від відповідних показників діяльності; a_1, a_2, \dots, a_n – питома вага значущості

кожного показника для забезпечення економічної безпеки підприємства; $\sum_{i=1}^n a_i = 1$, n – кількість показників складових.

Залежність рівня економічної безпеки від показника діяльності підприємства визначається за формулами:

$$f(x_i) = -1 + e^{\lambda(x_i - RH)}, \quad (1.3)$$

$$\text{або} \quad f(x_t) = -I \cdot e^{-\lambda(x-xRH)}, \quad (1.4)$$

де e – основа натурального логарифма, що дорівнює 2,71828; постійна додатна величина.

З одного боку, позитивною рисою цього методу є те, що під час оцінки рівня економічної безпеки використовуються показники зі звітності підприємства, які є легкодоступними. Проте, це є його недоліком, оскільки під час оцінки використовуються тільки показники підприємства, за якими не можна достовірно визначити рівень безпеки, оскільки вплив зовнішнього середовища на безпеку не враховується.

І.І. Нагорна [10] пропонує застосувати інтегральний показник при визначенні економічної безпеки підприємства:

$$PB = \prod_{i=1}^M q_i \cdot \prod_{j=1}^N \frac{I_{jt+1}}{I_{jt}} > 1, \quad (1.5)$$

де q_i – показник контролю за включенням моделі параметрів економічної безпеки підприємства (приймається рівним 1 за наявності показника, 0 – за його відсутності); M – кількість нормативних показників; I_{jt} , I_{jt+1} – індекси показників економічної безпеки, розглянуті в динаміці, відповідно до періоду t і $t+1$, характеризують крок переоцінки рівня економічної безпеки підприємства.

Отже, безпека – це стан захищеності особистості, суспільства, держави від зовнішніх і внутрішніх небезпек і погроз, що передбачає відслідковування її рівня на основі запропонованих методик, скорочення кількості неправильно прийнятих рішень і підвищення рівня економічної безпеки підприємства.

1. *Соснин А.С., Прыгунов. П.Я.* Менеджмент безопасности предпринимательства: учеб. пособ.— К.: Изд-во Европ. ун-та, 2002.— 504 с.; 2. *Ареф'єва О.В.*, Планування економічної безпеки підприємств / О.В. Ареф'єва, Т.В. Кузенко.— К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2005.— 170 с.; 3. *Бендиков М.* Экономическая безопасность промышленного предприятия (организационно- методический аспект) // Консультант директора.— 2000.— №2.— С.7—13.; 4. *Барановський О.І.* Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): монографія.— К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004.— 759 с.; 5. *Боголюбов В.С.* Экономика туризма: учеб. пособие / В. С. Боголюбов, В. П. Орловская — М.: Академия, 2005.— 250 с.; 6. *Болгова К.В., Шилова Л.І.* Організаційно-економічний механізм забезпечення економічної безпеки підприємства.- www.masters.donntu.edu.ua 7. *Вечканов Г.С.* Экономическая безопасность: учеб. для вузов.— СПб: Питер, 2007.— 384 с.; 8. *Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко.* Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: Монографія.— К.: Лібра, 2003.— 280 с.; 9. *Губський Б.В.* Економічна безпека України: методологія виміру, стан і стратегія забезпечення.— К., 2001.— 214 с.; 10. Економічна безпека підприємств, організацій та установ: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл. / В.Л. Ортинський, І.С. Керницький, З.Б. Живко та ін.]; — К.: Правова єдність, 2009.— 544 с.; 11. *Камлик М.І.* Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект: Навч. посіб.— К.: Атіка, 2005.— 432 с.; 12. *Капустин Н.* Экономическая безопасность отрасли и фирмы // Бизнес-информ.— 2005.— №11 — 12.— С.45 — 47; 13. *Ковалёв Д., Сухорукова Т.* Экономическая безопасность предприятия // Экономика Украины.— 2004.— №10.— С.48 — 52.; 14. Организация туризма: учеб. Пособ. / А.П. Дурович. Г.А. Бондаренко, Г.М. Сергеева и др.; под общ. ред. А.П. Дуровича.— 3 — е изд, стер.— Мн.: Новое знание, 2006.— 320с.; 15. Раздина Е. Коммерческая информация и экономическая безопасность предприятия // Бизнес-информ.— 2001.— №24.— С.63—65.; 16. *Чаусовский А.С.* Рынок: идеальный тип и украинская действительность // Экономика: проблемы теории та практики. Збірн.наук.праць. Вип.161.— Дніпропетровськ: ДНУ, 2002.— С.12—18.